

MODELIRANJE BIBLIOGRAFSKE ORGANIZACIJE NEOMEĐENE GRAĐE PREMA IFLA-inim MODELIMA

MODELING BIBLIOGRAPHIC ORGANIZATION OF CONTINUING RESOURCES IN ACCORDANCE WITH IFLA MODELS

Tatijana Petrić

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

tpetric@nsk.hr

UDK /UDC 025.31:050

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno / Received: 3. 11. 2015.

Sažetak

Na međunarodnom planu u tijeku je objedinjavanje IFLA-inih konceptualnih modela bibliografske organizacije. Povezano uz bibliografsku organizaciju neomeđene građe posebno je važna interpretacija FRBR-a u FRBR_{oo}. Istovremeno jača potreba da se ISSN uvede kao identifikator neomeđene građe putem harmonizacije ISSN-a, ISBD-a i usuglašavanja s RDA-om (*Resource Description and Access*). S druge strane, pojavljuje se i model PRESS_{oo} koji je rezultat suradnje Međunarodnog ureda za ISSN (ISSN International Centre – ISSN IC) i Francuske nacionalne knjižnice (Bibliothèque nationale de France – BnF).

Autorica rada izvršila je istraživanje na uzorku hrvatske neomeđene građe objavljene u razdoblju od 2000. do 2011. Istraživanjem su utvrđeni entiteti, atributi i njihovi odnosi, u skladu s određenjima iz IFLA-inih studija, te eventualni nedostaci i prednosti IFLA-inih modela u bibliografskoj organizaciji neomeđene građe u odnosu na vrijedeći nacionalni pravilnik koji se koristi u hrvatskoj katalognoj praksi. S obzirom na rezultate istraživanja, autorica predlaže modeliranje bibliografske organizacije neomeđene građe.

U radu će se usporediti modeliranje bibliografske organizacije neomeđene građe dobiveno na osnovi istraživanja hrvatskog korpusa neomeđene građe i modela FRBR_{oo} i PRESS_{oo}.

Ključne riječi: bibliografska organizacija neomeđene građe, konceptualni modeli IFLA-e, *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*, FRBR_{oo}, PRESS_{oo}

Summary

The IFLA conceptual models of bibliographic organization are in the process of consolidation at the international level. Regarding the bibliographic organization of continuing resources particularly important is the interpretation of FRBR in the FRBR_{oo} model. At the same time, there is a compelling need to introduce the ISSN number as the unique identifier of continuing resources through the harmonization of the ISSN, the ISBDs, and in accordance with the RDA (*Resource Description and Access*). Besides these, the PRESS_{oo} model is also being introduced as the result of the cooperation between the ISSN International Centre (ISSN IC) and the Bibliothèque nationale de France (BnF).

The author of the paper has conducted a survey on a sample of Croatian continuing resources published in the period from 2000 to 2011. The survey identified the entities, attributes, and their relationships according to the definitions from the IFLA studies, and possible disadvantages and advantages of the IFLA models of the bibliographic organization of continuing resources in relation to the Croatian national applicable rules, which is used in Croatian cataloging practices. Considering the results of the research, the author presents a proposition for the modeling of bibliographic organization of continuing resources.

The paper compares modeling bibliographic organization of continuing resources based on the research of the Croatian corpus of continuing resources and the FRBR_{oo} and PRES_{oo} models.

Keywords: bibliographic organization of continuing resources, IFLA's conceptual model, *Code and Manual for Compiling Alphabetical Catalogues*, FRBR_{oo}, PRES_{oo}

Uvod

Informacijsko-komunikacijska tehnologija utječe na proces objavljivanja neomeđene građe na svim medijima te je stoga važno sagledati bibliografsku organizaciju neomeđene građe u 21. stoljeću prema postavkama IFLA-inih konceptualnih modela i navodima teoretičara informacijskih znanosti.

Model iznesen u IFLA-inoj studiji *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa* (*Functional requirements for bibliographic records – FRBR*) „nedorečen“ je po pitanju neomeđene građe.¹ Razlozi su višestruki, počevši od toga da je spomenuta studija u izvorniku objavljena 1998., ISBD(CR) 2002., a *Priručnik za ISSN* tek 2009. (*ISSN Manual: Cataloguing part, 2009.*). Vjerojatno je složenost bibliografskih značajki neomeđene građe kao i postojanje više međunarodnih tijela koja se bave tom građom, s različitih aspekata utjecao na nedostatak suradnje.² U procesu stvaranja modela bibliografske organizacije neomeđene građe bilježimo nastojanja za novim usklađivanjem i potrebom da se ISSN uvede kao identifikator neomeđene građe,³ kao i harmonizaciju ISSN-a i ISBD-a, te usuglašavanje s RDA-om (*Resource Description and Access*).⁴ Daljnji problemi usklađivanja i razmatranja neomeđene građe nastoje se riješiti modelom FRBR_{oo} koji razmatra dinamične publikacije i pojam serijalnosti, tj. promjenu u vremenu. Godine 2003. započinje proces harmonizacije između IFLA-ine Radne skupine za FRBR i podskupine CIDOC CRM SIG (CIDOC Conceptual Reference Model Special Interest Group),⁵ čiji je glavni zadatak harmonizacija modela FRBR metodologijom modela CIDOC CRM (*CIDOC Conceptual Reference Model*), što je značilo preuzimanje objektno usmjerenog modela koji omogućuje spajanje više konceptualnih modela u

¹ Na samom početku navedenog modela u poglavlju 1.3 Područja za daljnja proučavanja navodi se potreba daljnje analize pojma serijalnosti i dinamičke naravi entiteta zabilježenih u digitalnim formatima, što znači da je izostalo potpuno modeliranje neomeđene građe u modelu. *Usp.* Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela Tinka Katić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 10.

² Dugo razdoblje, od samog njihovog nastanka, traje razvijanje ISBD(S)-a i ISSN-a kao dva različita sustava. Tek u novije vrijeme bilježimo nastojanje koordinacije međunarodnih tijela, a onda i usklađivanje normi. *Usp.* Petrić, Tatijana. Primjena modela bibliografske organizacije na hrvatski korpus neomeđene građe : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014. Str. 50-52.

³ Meeting report : Helsinki, Finland, Monday, August 13, 2012 [citirano: 2015-10-15]. // IFLA Cataloguing Section, FRBR Review Group. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbrrg/meeting_2012.pdf

⁴ ISSN manual [citirano: 2014-04-22] / ISSN International Centre. June 2012. Dostupno na: <http://www.issn.org/wp-content/uploads/2013/09/ISSNManual2012-GBR.pdf>

⁵ CIDOC je Međunarodni komitet za dokumentaciju (International Committee for Documentation) Međunarodnog savjeta za muzeje (International Council of Museums – ICOM). *Vidi više na:* <http://icom.museum/the-committees/international-committees/international-committee/international-committee-for-documentation/> [citirano: 2015-10-10]

jedan.⁶ Rezultat te harmonizacije je FRBR_{oo} verzija 2.2, model koji je nastao 2015.⁷ Zadnja harmonizacija i usuglašavanje po pitanju neomeđene građe je model PRESS_{oo}, koji je prošireni model FRBR_{oo}, i nije IFLA-in model, nego je nastao suradnjom Međunarodnog ureda za ISSN (ISSN International Centre – ISSN IC) i predstavnika Francuske nacionalne knjižnice (Bibliothèque nationale de France – BnF), a koji je dan na uvid i razmatranje IFLA-inoj Skupini za pregled FRBR-a (FRBR Review Group). Model PRESS_{oo} predlaže odgovore koje nije mogao predložiti model FRBR, a tiču se modeliranja neomeđene građe.

U Hrvatskoj su provođena istraživanja samo pojedinih aspekata cjelokupne problematike koju sa sobom nosi neomeđena građa⁸ te stoga nema cjelokupne analize neomeđene građe, njene identifikacije i načina pristupa u knjižničnim katalozima na području Hrvatske. Pogotovo ne postoji istraživanje bibliografske organizacije neomeđene građe s obzirom na nove konceptualne modele FRBR, FRAD, FR SAD i nova *Međunarodna kataložna načela* (*International Cataloguing Principles* – ICP; dalje u tekstu *Načela*).

⁶ Riva, Pat; Martin Doerr; Maja Žumer. FRBR_{oo} : enabling a common view of information from memory institutions [citirano: 2015-10-10]. // World Library and Information Congress “Classification and indexing without language borders” : 74th IFLA General Conference and Council, 10-14 August 2008, Québec, Canada. Dostupno na: <http://www.nlc.gov.cn/newen/fl/iflanlc/iclc/IFLAds/201012/P020101210597174010207.pdf> ; Le Boeuf, Patrick. Transforming FRBR into FRBR_{oo} [citirano: 2015-10-10]. // Ciclo “Biblioteche, libri, documenti : dall’informazione alla conoscenza” organizzato dalla prof.ssa Maria Teresa Biagetti : lecture delivered in Rome on May 10, 2013 by Patrick Le Boeuf. Dostupno na: [http://www.cidoc-crm.org/docs/Transforming posto20FRBR posto20into posto20FRBRoo.pdf](http://www.cidoc-crm.org/docs/Transforming%20FRBR%20into%20FRBRoo.pdf)

⁷ FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBR_{ER}, FRAD and FR SAD [citirano: 2015-10-10] / International Working Group on FRBR and CIDOC CRM Harmonisation ; supported by Delos NoE ; editors Chryssoula Bekiari ... [et al.]. (Version 2.2), March 2015. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbroo_v2.2.pdf

⁸ *Vidi neke od radova objavljenih od 2000.*: Konjević, Sofija; Ivana Pažur. Elektronički časopisi : analiza pristupa cjelovitom tekstu elektroničkih časopisa knjižnice Instituta „Ruder Bošković” u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), 168-178.; Konjević, Sofija; Ivana Pažur. Korištenje i prihvaćanje elektroničkih časopisa : istraživanje korisnika knjižnice Instituta „Ruder Bošković”. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 3/4(2002), 169-183.; Getliher, Danijela. Svojstva hrvatske mrežne neomeđene građe : trajnost i promjenjivost. // 11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 128-141.; Getliher, Danijela. Hrvatska mrežna neomeđena građa : prošlost, sadašnjost, budućnost : magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2009. Str. 79, 95.; Stanarević, Snježana. Ujednačenost opisivanja serijskih publikacija : analiza kataložnih zapisa kataloga hrvatskih knjižnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 1(2010), 101-119. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/100>

U ovom radu prikazat će se istraživanje koje je izvršeno na uzorku hrvatske neomeđene građe objavljene u razdoblju od 2000. do 2011., temeljem podataka o toj građi prikupljenih u Hrvatskom uredu za ISSN. Rezultati istraživanja prikazat će sadašnju bibliografsku organizaciju neomeđene građe u usporedbi s parametrima iz IFLA-inih modela, te eventualne nedostatke i prednosti IFLA-inih modela u bibliografskoj organizaciji neomeđene građe, u odnosu na vrijedeći nacionalni pravilnik (*Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*, dalje u tekstu PPIAK) koji se koristi u hrvatskoj katalognoj praksi.

1. Neomeđena građa: FRBR_{oo} i PRESS_{oo}

Model FRBR_{oo} treba promatrati kao novi način tumačenja IFLA-inih konceptualnih modela FRBR, FRAD i FRSAD. On opisuje entitete kao klase, atribute i odnose kao svojstva te uključuje nove entitete iz modela CIDOC CRM-a kao procese stvaranja, realizacije, planiranja, koji su najmanje potklase entitetima iz modela FRBR.⁹ Stoga, FRBR_{oo} ima drugačiju terminologiju i značajan hijerarhijski odnos između klasa i potklasa, gdje svaka potklasa nasljeđuje svojstva superklase, tj. klase. Takav hijerarhijski odnos pronalazi se i u modelu FRBR između *djela*, *izraza*, *pojavnog oblika* i *jedinice građe* kao **neprekinuti lanac**, što znači da postoji **ovisan odnos** u kojem se atributi jednog entiteta prenose na drugi unutar iste skupine entiteta.¹⁰

Model FRBR_{oo} entitet *djelo* klasificira kao superklasu i pri tome razlikuje individualno, skupno, složeno, sadržajno, objavljeno djelo, te uvodi klasu *djelo serijske jedinice građe* koje prema definiciji „planira rezultirati u nizu izraza ili pojava oblika sa zajedničkim obilježjima“¹¹. Tako definirano *djelo serijske jedinice građe* potklasa je *složenog djela* (skup različitih dijelova koji se pojavljuju tijekom vremena) i *objavljenog djela* (svaki primjerak objavljenog serijskog djela je objavljeno djelo). Na sličan način *složeno djelo* kao

⁹ Le Boeuf, Patrick; François-Xavier Pelegrin. FRBR and serials : the PRESS_{oo} model [citirano: 2015-10-10]. // World Library and Information Congress “Libraries, Citizens, Societies : Confluence for Knowledge” : 80th IFLA General Conference and Council, 16-22 August 2014, Lyon, France. Dostupno na: <http://library.ifla.org/838/1/086-leboeuf-en.pdf>; FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBR_{ER}, FRAD and FRSAD. (Version 2.2), March 2015. Nav. dj.

¹⁰ To je ujedno i odnos *jedan-mnogi* gdje *djelo* može imati više *izraza*, *pojava oblika* i *jedinica građe*, ali ne i obrnuto. *Usp.* Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 51.

¹¹ Le Boeuf, Patrick; François-Xavier Pelegrin. Nav. dj.

skup *izraza* i *pojavnih oblika* sa zajedničkim obilježjima definiraju teoretičari informacijskih znanosti E. Svenonius, R. P. Smiraglia i E. A. Jones.¹² Prema modelu FRBR_{oo} nema jednog *izraza* i jednog *pojavnog oblika* koji bi prikazali *djelo serijske jedinice građe* dok je ono u procesu objavljivanja. Samo u zajedništvu moguć je pristup istovremeno, pojmu i znaku! O toj činjenici autorica A. Barbarić polemizira u svom doktorskom radu navodeći kako je pristup i identifikacija istovremena kod korisničkih postupaka.¹³

Ono što je značajno za neomeđenu građu vremenski je entitet koji model FRBR_{oo} preuzima iz modela CIDOC CRM-a, kao početak *djela* i vrijeme stvaranja *izraza*, definiran kao *događaj* (*event*) koji uzrokuje promjenu u nekom vremenskom trenutku. O nedostatku vremenskog entiteta u modelima FRBR-a i FRAD-a autorica članka piše u svom doktorskom radu, gdje naglašava koliko je taj entitet važan za neomeđenu građu koja doživljava promjenu u vremenu.¹⁴ Vremenski entitet povezan je s datumom objavljivanja, datumom promjene i može se promatrati višestruko: datum djela i izraza, datum pojavnog oblika, datum drugog pojavnog oblika ili drugog izraza, datum prestanka objavljivanja. Prema modelu FRBR_{oo} *djelo serijske jedinice građe* zadržava svoj identitet (iako je neprekidno u promjeni), ali uključuje vremenski entitet koji se manifestira kao različita pravila objavljivanja i sadržaj u različitim oblicima, tj. proizvedenim pojavnim oblicima.¹⁵ Model FRBR_{oo} bavi se neomeđenom građom na razini *djela*, a *izraz* i *pojavni oblik* neomeđene građe u modelu se ne detaljizira, odnosno ne ulazi u detalje promjena koje se događaju pri objavljivanju neomeđene građe.

Stoga Međunarodni ured za ISSN pokreće model PRESS_{oo} koji preuzima opisne elemente *djela serijske jedinice građe* iz modela FRBR_{oo}, kao i klase *procedura* (*design or procedure*) i *aktivnost* (*activity*) koje su preuzete iz modela CIDOC CRM-a. Klase *procedura* i *aktivnost* odnose se na planove

¹² Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : „Benja“, 2005. Str. 35.; Jones, Edgar A. Multiple version revisited. // The Serials Librarian 32, 1/2(1997), 177-198.; Smiraglia, Richard P. The “Works” phenomenon and best selling books. // Cataloging & Classification Quarterly 44, 3/4(2007), 179-195.

¹³ Barbarić, Ana. Zadaci suvremenoga knjižničnog kataloga : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2009. Str. 199.

¹⁴ Petrić, Tatijana. Nav. dj. Str. 246.

¹⁵ FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBR_{ER}, FRAD and FRSAD. (Version 2.2), March 2015. Nav. dj. Str. 14-15.

za izvršenje određene radnje koja se može odnositi na promjenu kvalitete, oblika i sadržaja djela, do koje je dovela ljudska aktivnost ili će dovesti u budućnosti.¹⁶ Promjena i kompleksnost (uvjetovane serijalnošću) neomeđene građe modelira se u modelu PRESS_{oo} kroz novu klasu *promjena serijske jedinice građe* koja uključuje odnose nastavak, zamjena, razdvajanja, spajanja. Ti se odnosi javljaju kada neka serijska publikacija prestaje izlaziti, a nova nastaje. Klasa *promjena serijske jedinice građe* potklasa je *koncepta djela (začetak djela)* iz modela FRBR_{oo} jer se mogućnost promjene događa na razini djela, što bi prema modelima FRBR-a i FRAD-a bio uzastopan odnos između dva djela.¹⁷ PRESS_{oo} uvodi klase *preuzimanje, privremena zamjena (temporary substitution)*, klasu *promjena pravila*¹⁸ koje su potklase (pod utjecajem klasa) *aktivnosti i procedura*. Model PRESS_{oo} razlikuje promjene na razini koncepta *djela* gdje se evidentira uzastopan odnos između dva *djela serijske jedinice građe* i promjene nastale pod utjecajem aktivnosti i procedura koje nastaju na *djelu serijske jedinice građe* ili njegovom pojavnom obliku kao alternativni ili istoznačni odnosi. Svaki objavljeni pojedinačni nastavak modelira se kao primjerak objavljenog *djela*, objavljenog *izraza*, objavljenog *pojavnog oblika* (kojeg nema kod *online* publikacija) i *jedinice građe* za koje su odgovorni urednik ili izdavač, a istovremeno je član *djela serijske jedinice građe*.¹⁹ Svaki je taj nastavak skup pojmova koji imaju ista obilježja koje je moguće prepoznati i svrstati ih u zajedničku neomeđenu građu, navode autori S. Shadle i B. B. Tillett²⁰ koji definiraju skupno *djelo serijske jedinice građe* na temelju odnosa *cjelina/dio* na način kako se u modelu FRBR prikazuju skupni i sastavni entiteti.²¹ Prema modelu PRESS_{oo}, svi primjerci *djela serijske jedinice građe* pripadaju natklasi *pravilo objavljivanja* koja se odnosi na elemente politike urednika ili izdavača u određenom trenutku i pripadaju potklasi

¹⁶ Isto, str. 157.

¹⁷ Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 55-57.; Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka. Nav. dj. Str. 54, 56.

¹⁸ PRESS_{oo} : extension of CIDOC CRM and FRBR_{oo} for the modelling of bibliographic information pertaining to continuing resources [citirano: 2015-10-10] / editor Patrick Le Boeuf (BnF). Version 1.0, June 2014. Str. 23-28. Dostupno na: http://www.issn.org/wp-content/uploads/2014/02/PRESSoo_1-0.pdf

¹⁹ Isto, str. 9.

²⁰ Shadle, Steve. FRBR and serials : one serialist's analysis. // Understanding FRBR : what it is and how it will affect our retrieval tools / edited by Arlene G. Taylor. Westport, Conn. ; London : Libraries Unlimited, cop. 2007. Str. 153-174.; Tillett, Barbara B. Definition of aggregates of works : Tillett proposal [citirano: 2015-10-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbrg/aggregates-as-works.pdf>

²¹ Skupni i sastavni entiteti. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 29.

procedura, npr. tiskani časopis je jedna procedura, mikrooblik druga, i mogu imati više *pravila objavljivanja*, tj. različite učestalosti izlaženja i slično.

Model PRESS_{oo} definira neomeđenu građu prema objedinjenom ISBD-u.²² Navedeni model usklađen je s *Priručnikom za ISSN* iz 2012. godine, što se vidi iz Tablice usporedbe *Priručnika za ISSN* i modela PRESS_{oo}.²³ Iz navedene Tablice vidljiva je identifikacija *jedinice građe* (*pojavní oblik*) dodjeljivanjem identifikatora ISSN i tu razinu model PRESS_{oo} naziva *djelo serijske jedinice građe*. *Djelo serijske jedinice građe* istovremeno je član *složenog djela* koje se identificira povezujućim ISSN-L-om.²⁴ Uloga ISSN-L-a odnosi se na način objavljivanja – **istog sadržaja** na različitim medijima, s ciljem okupljanja takvog sadržaja²⁵ – stoga prijevod, pretisak ili drugo zemljopisno izdanje imaju različit ISSN-L i nisu povezani u *složeno djelo*. Čini se kako model PRESS_{oo} odustaje od modela FRBR_{oo} i definiranja *djela serijske jedinice građe* kao potklase *složenog djela* koje ima članove koji mogu biti alternativni, izvedeni, npr. prijevodi i sličan sadržaj.²⁶ Model PRESS_{oo} pod utjecajem ISBD-a i ISSN-a po modelu *mnogi-mnogi* okuplja različite medije isključivo istog sadržaja prema načinu objave, alternativne odnose iz modela FRBR.²⁷ Takav model prepoznavamo kod Radne skupine za skupne entitete (Working Group on Aggregates), koja je tijelo Skupine za pregled FRBR-a, a koja razlikuje serijske publikacije kao zbirku (izraza) djela i integrirajuću građu kao paralelne izraze koji su zajedno objavljeni.²⁸

Autor P. Le Boeuf navodi kako se prijevodi okupljaju kao dvije različite instance *individualnog djela*, kao članovi iste obitelji – dva takva člana tvore *složeno djelo*.²⁹ Zašto takvo modeliranje nije prihvaćeno kod neomeđene građe? Zašto model PRESS_{oo} odustaje od definiranja *djela serijske jedinice građe* iz modela FRBR_{oo}? Model PRESS_{oo} ne raspravlja o modelu FRAD i

²² PRESS_{oo} : extension of CIDOC CRM and FRBR_{oo} for the modelling of bibliographic information pertaining to continuing resources. Version 1.0, June 2014. Nav. dj. Str. 7.

²³ Isto, str. 46-51.

²⁴ Isto, str. 46.

²⁵ ISSN manual. Nav. dj.

²⁶ FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBR_{ER}, FRAD and FRAD. (Version 2.2), March 2015. Nav. dj. Str. 52.

²⁷ Ovaj odnos Tillet naziva odnosom jednakosti između originala i njegove reprodukcije istog djela gdje je intelektualni i umjetnički sadržaj u potpunosti očuvan. *Usp. Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa*. Nav. dj. Str. 65.; Petrić, Tatijana. Nav. dj. Str. 173.

²⁸ Final report of the Working Group on Aggregates, September 12, 2011 [citirano: 2015-10-10] / IFLA Cataloguing Section, FRBR Review Group, Working Group on Aggregates. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbrwg/AggregatesFinalReport.pdf>

²⁹ Le Boeuf, Patrick. Nav. dj.

razinama odgovornosti između neomeđenog djela i podatka o odgovornosti, kao ni o načinu prikaza povijesti djela uzastopnim odnosom koju model FRAD navodi. Autorica članka važnost urednika i prevoditelja kod serijskih publikacija naglašava i u svom doktorskom radu te ističe važnost specificiranja odnosa prve i druge skupine entiteta.³⁰

2. Istraživanje

Istraživanje³¹ je izvršeno u travnju 2012. godine u ISSN uredu za Hrvatsku pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (NSK). Prikupljeni su podaci za razdoblje od 2000. do 2011. Iz navedene populacije metodom namjernog stratificiranog uzorka izabrano je 565 naslova, a zatim su analizirani njihovi zapisi iz kataloga NSK. Bilježile su se pristupne točke bibliografskih zapisa neomeđene građe za naslov, ime osobe ili naziv korporativnog tijela³² i predmet,³³ i odnosi spram korisničkih postupaka pronalaženja, identificiranja, odabiranja, dobivanja (pristupanja) i kretanja, u svrhu identificiranja i okupljanja informacija o neomeđenoj građi preko pristupnih točaka i odnosa kako su iskazani u IFLA-inim modelima³⁴ i novim *Međunarodnim kataložnim načelima*.

Na osnovi rezultata istraživanja usporedit će se sadašnji model bibliografske organizacije neomeđene građe i njegova funkcionalnost u odnosu na

³⁰ Petrić, Tatijana. Nav. dj. Str. 189, 301.

³¹ Istraživanje je u cijelosti provedeno za izradu doktorskog rada pod naslovom *Primjena modela bibliografske organizacije na hrvatski korpus neomeđene građe* koji je obranjen pod vodstvom mentorice doc. dr. sc. Ane Barbarić u studenom 2014. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

³² Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka : konceptualni model : završni izvještaj, prosinac 2008. / uredio Glenn E. Patton, IFLA-ina Radna skupina za Uvjete za funkcionalnost i obročavanje autoriziranih zapisa (FRANAR) ; odobrili stalni odbori IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju i Sekcije za klasifikaciju i indeksiranje, ožujak 2009. ; [s engleskog preveo Tomica Vrbanc]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 22-29.

³³ Uvjeti za funkcionalnost predmetnih autoriziranih podataka : konceptualni model / IFLA-ina Radna skupina za Uvjete za funkcionalnost predmetnih preglednih zapisa (FRSAR) ; urednice Marcia Lei Zeng, Maja Žumer i Athena Salaba ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za klasifikaciju i indeksiranje u lipnju 2010. ; [preveo s engleskog Predrag Perožić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. Str. 17-20.

³⁴ Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 71-73.; Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka. Nav. dj. Str. 54-62.; Uvjeti za funkcionalnost predmetnih autoriziranih podataka. Nav. dj. Str. 33-35.

IFLA-ine konceptualne modele te predložiti funkcionalni model bibliografske organizacije neomeđene građe koji će se temeljiti na novim *Međunarodnim kataložnim načelima* i teorijskim postavkama IFLA-inih modela, a koji će biti koristan u postupku izrade novog hrvatskog kataložnog pravilnika.

Analizirani uzorak od 565 naslova sadrži dvije vrste građe: 459 (81,2 posto) naslova serijskih publikacija i 106 (18,8 posto) naslova integrirajuće građe.

Entitetima prve³⁵ skupine korisnici pristupaju pomoću *glavnog stvarnog naslova* u bibliografskom zapisu. Atribut³⁶, drugo razlikovno obilježje, u istraživanju je pronađen kao dodatak ključnom naslovu,³⁷ kako bi se razlikovali isti naslovi različitog sadržaja, stoga prema tom atributu korisnik može identificirati *djelo* ili *izraz*. Razlikovni element kao **dodatak ključnom naslovu ima 261 naslova što iznosi 46,2 posto od svih naslova** zastupljenih u uzorku.

Uzastopan odnos³⁸ omogućuje korisniku pristupanje i kretanje kod serijskih publikacija u 134 (23,7 posto) naslova, a kod integrirajuće građe u 8 (1,4 posto) naslova, što čini 25,1 posto promatranog uzorka, kako je prikazano Grafikonom 1. Istraživanje je utvrdilo kako se izvedeni odnos³⁹ kod neomeđene građe bilježi u 124 naslova (21,9 posto), korisniku je kretanje i pristup moguć u 60 naslova što je 10,6 posto od ukupnog uzorka, od toga je 47 usporrednih naslova. U istraživanju je evidentiran prijevod u istom svesku/godištu ili na istoj mrežnoj stranici kod 64 naslova kod kojih ne postoji mogućnost kretanja, nego samo mogućnost identifikacije izraza putem napomena. Odnos

³⁵ Entiteti prve skupine prema modelu FRBR su *djelo*, *izraz*, *pojavni oblik* i *jedinica građe*.

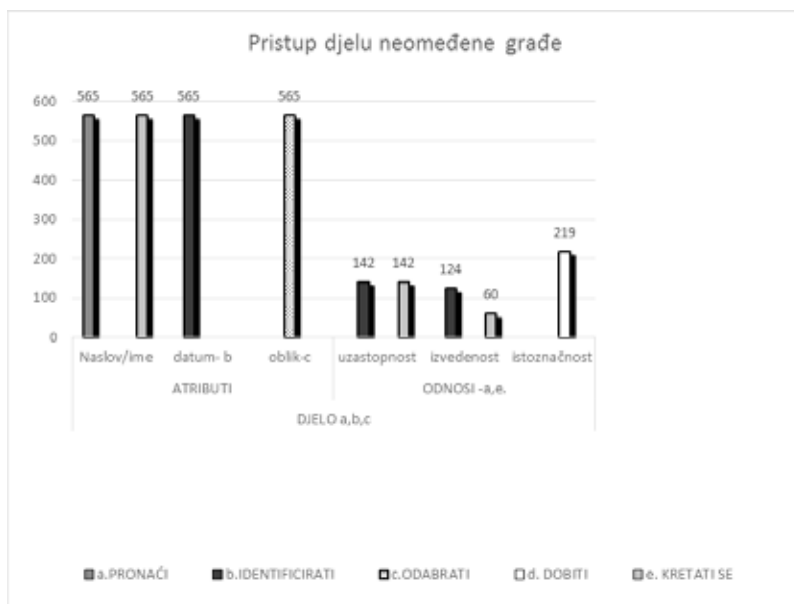
³⁶ Svaki entitet u modelima FRBR i FRAD povezan je sa skupom atributa ili svojstava. Atributi služe korisnicima za oblikovanje upita i tumačenje odgovora. Analizirani su atributi relevantni za neomeđenu građu. *Usp.* Atributi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 31-32.; Atributi. // Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka. Nav. dj. Str. 35

³⁷ U modelima FRAD i FRBR drugo razlikovno obilježje je atribut entiteta *izraz* ili *djelo*. *Usp.* Petrić, Tatijana. Nav. dj. Str. 120, 196-197.

³⁸ Uzastopan odnos ovdje se promatra između entiteta prve skupine, u ovom slučaju odnos *djelo-djelo* koje podrazumijeva postojanje dvaju različitih djela, koja su u odnosu nastavka, sljedbenik/prethodnik, razdvajanje/spajanje. *Usp.* Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 53-57.

³⁹ Odnos prve skupine entiteta *izraz-izraz* istog djela. Kod neomeđene građe pronalazi se prijevod, istovremeno izdanje, različito izdanje i geografsko izdanje. *Usp.* Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 60-61.

istoznačnosti⁴⁰ zabilježen je u 219 naslova, što iznosi 38,8 posto cjelokupnog uzorka. Stoga su na Grafikonu 1. odnosi označeni crnom bojom koja ga prikazuje u cijelosti, a sivom (i tamnijom i svjetlijom nijansom) mogućnost korisnika da pristupa i kreće se pomoću određenog odnosa. Odnos istoznačnosti korisniku omogućuje dobivanje određenog *pojavnog oblika*, stoga je taj odnos na Grafikonu 1. označen stupcem bijele boje.

Grafikon 1. Pristup djelu neomeđene građe

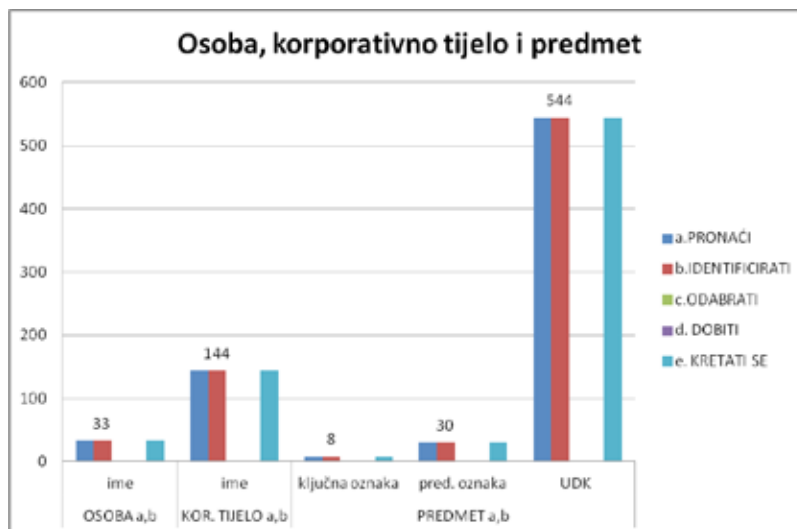
Korisnik identificira neomeđeno djelo i putem **datuma** koji se nalazi u numeričkim podacima bibliografskog zapisa. Svi atributi i odnosi koji pridonose identifikaciji neomeđenog djela nalaze se u bibliografskim zapisima i evidentni su otvaranjem i uvidom u bibliografski zapis.

Odnos između prve i druge skupine entiteta iz modela FRBR, u modelu FRAD je također prva razina odnosa, u ovom istraživanju u bibliografskom zapisu bilježi se kao podatak o odgovornosti kod 88,8 posto promatranih

⁴⁰ Odnos *pojavni oblik-pojavni oblik* obično obuhvaća pojavne oblike istog *izraza*, kod neomeđene građe podrazumijeva digitalnu reprodukciju, mikrooblik, faksimil, kao i promjenu vrste nositelja (medij). *Usp.* Odnosi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 64-65.

jedinica građe. Podatak o odgovornosti je atribut *pojavnog oblika*,⁴¹ posjeduje ga 502 naslova. Mogućnost kretanja između bibliografskih i normativnih zapisa za osobe i korporativna tijela u promatranom uzorku ima ukupno 177 (31,3 posto) naslova i to 33 (5,8 posto) putem imena osoba i 144 (25,5 posto) preko naziva korporativnih tijela. Odnos između djela serijske jedinice građe i imena osobe pronalazi se u 33 naslova što je 12 posto u odnosu na sve tiskane periodičke publikacije zastupljene u uzorku (273), dok elektroničkim serijskim publikacijama i integrirajućoj građi nije omogućen pristup pomoću osobe, kao što se kod novina i integrirajuće građe ne pronalazi odnos s korporativnim tijelom.

Pristup neomeđenoj građi moguć je i preko autoriziranih predmetnih odrednica kojih je evidentirano 30 (5,3 posto), od kojih je 25 dodijeljeno integrirajućoj građi. Osam naslova ima autoriziranu ključnu riječ preko koje je također moguće pristupiti. Najveći broj naslova neomeđene građe, ukupno 544 (96,3 posto), ima UDK klasifikacijsku oznaku kao mogućnost pristupa i način sadržajnog označivanja, što je vidljivo iz Grafikona 2., na kojem je mogućnost pristupa i identifikacije korisnika putem nadziranih pristupnica za ime, korporativno tijelo i predmet prikazana sivom i crnom bojom, a mogućnost kretanja između bibliografskog i normativnog zapisa te između bibliografskih zapisa kod povezivanja UDK oznakom, označeno je svjetlije sivom bojom.

Grafikon 2. Pristup neomeđenoj građi putem osobe, korporativnog tijela i predmeta

⁴¹ Atributi. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 31-32.

Analiza bibliografskih zapisa s korisničkog aspekta pokazuje kako 388 (68,7 posto) naslova jedinice građe korisnici mogu pronaći isključivo preko glavnog stvarnog naslova jedinice građe, dok 177 (31,3 posto) naslova ima pristup i preko imena osobe/korporativnog tijela. Putem predmetne odrednice može se pronaći 5,3 posto jedinica građe, jer u OPAC-u NSK nije omogućen pristup prirodnim jezikom, tj. prema sadržaju UDK, kojim je sadržajno obrađen najveći broj jedinica građe – 96,3 posto. Serijske je publikacije moguće pronaći i pomoću odnosa uzastopnosti, izvedenosti, cjelina/dio i istoznačnosti koji su horizontalni između bibliografskih zapisa, što znači da kretanjem od jednog do drugog bibliografskog zapisa korisnik pronalazi prethodnika, sljedbenika, izraz, dio ili drugi pojavni oblik. No, istraživanje isto tako pokazuje kako **cilj kretanja nije prikazan kod 25 (4,4 posto) jedinica građe koje imaju evidentiran odnos** uzastopnosti. Korisnik cilj kretanja ostvaruje odnosima između bibliografskih zapisa linearno, između pojava oblika, što pokazuje da svaki pojavni oblik ima svoj bibliografski zapis. Nije omogućeno kretanje između bibliografskih i autoriziranih podataka djela, tj. ne postoji hijerarhijski odnos između *djela* i njegovih *izraza* i *pojava oblika*, odnos koji je u modelu FRBR-a naveden kao *jedan-mnogi*. Omogućeno je kretanje između bibliografskih zapisa za *pojavni oblik* i autoriziranih podataka za *korporativno tijelo* i *osobu* što je prikazano u Grafikonu 2. Odnos izvedenosti omogućuje kretanje i pristup između dva *izraza* kao horizontalan odnos koji upućuje na prijevod ili drugo izdanje, ali ne i između *djela* i *izraza* kao vertikalni odnos jer ne upućuje na izvorno *djelo*. Kretanje s ciljem okupljanja istog sadržaja moguće je putem UDK, te svih djela istoga autora putem autoriziranih imena osobe/korporativnog tijela.

3. Rasprava i prijedlog modela bibliografske organizacije neomeđene građe

Analiza rezultata istraživanja upozorava na nepostojanje autoriziranog zapisa za neomeđenu građu kao i razlikovnog elementa koji bi mu bio pridodan, a koji bi omogućio istovremeno pronalaženje i identificiranje građe istog naslova, ali različitih sadržaja. Iz navedenog razloga nije moguće ostvarivanje

cilja okupljanja svih izraza jednog djela i svih pojavnih oblika istog izraza,⁴² jer se između ostalog nije primjenjivao *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* čl. 58, t. 3 i 4, koji se odnosi na prijevode i druga izdanja. Do sličnih rezultata došla je skupina autorica koja je analizirala uporabu jedinstvenog stvarnog naslova u skupnom katalogu CROLIST i slovenskom CO-BISS, te zaključila „(...) nedovoljna upotreba jedinstvenih stvarnih naslova u slučaju hrvatske kataložne prakse, te neiskoristivost postojećih podataka o jedinstvenim stvarnim naslovima kao dijela baze podataka preglednih zapisa u slovenskom skupnom katalogu, onemogućuju zadatak okupljanja, tj. pronalaženja na jednom mjestu svih zapisa za određeno djelo“.⁴³

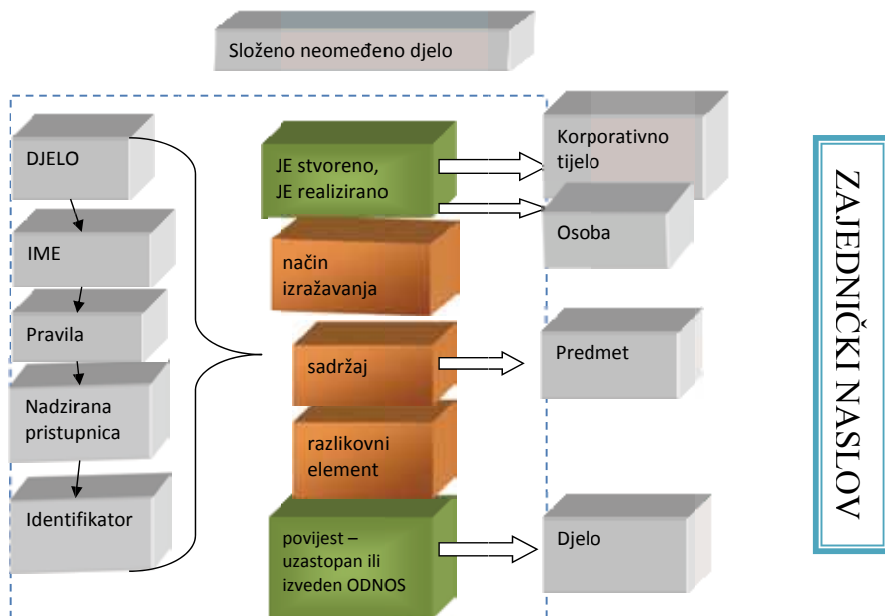
Na Slici 1. prikazano je složeno neomeđeno djelo koje ima attribute označene u sivoj boji, odnosi s drugim djelom i entitetima druge i treće skupine označeni su crnom bojom. Entiteti djelo, osoba, korporativno tijelo i predmet označeni su svjetlosivom bojom. Ono što je isto entitetima prve skupine jest **zajednički naslov**. Model FRBR u dodjeli podatkovnih atributa entitetu *djelo* dodjeljuje jedinstveni stvarni naslov, *izrazu* ne dodjeljuje naslov, a *pojavnom obliku* glavni stvarni naslov.⁴⁴ Upravo takvu podjelu pronalazimo i u novim *Međunarodnim kataložnim načelima* gdje se *djelu* dodjeljuje neophodna pristupnica, a za glavni stvarni naslov dodatna (neusvojena) pristupnica.⁴⁵ Prema modelu FRAD neomeđenu građu kao i svu ostalu građu možemo identificirati preko entiteta *djelo*, tj. njegova imena i nadzirane pristupnice. Stoga prema Slikama 1., 2., i 3., u kojima se koriste iste grafičke oznake, neomeđena građa u bibliografskoj organizaciji ima karakteristike koje će omogućivati:

⁴² Navedeno je vidljivo iz rezultata pretrage novina *Jutarnji list* koje imaju tiskani oblik iz 1912., mikrooblik i digitalnu reprodukciju, a nisu prikazani u rezultatima pretrage. Navedeni naslov ima različita izdanja i objavljen je na različitim nositeljima, no nisu okupljeni u preglednom zapisu za ime skupnog neomeđenog djela.

⁴³ Uz napomenu kako hrvatska i slovenska knjižničarska praksa koriste isti kataložni pravilnik (PPIAK); Willer, Mirna; Alenka Šauperl; Marija Petek; Marijana Tomić. Jedinstveni stvarni naslov : zašto nam je potreban više nego ikad? // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2(2011), 93-119. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/103>

⁴⁴ Dodatak A. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Nav. dj. Str. 97-101.

⁴⁵ Izjava o Međunarodnim kataložnim načelima [citirano: 2015-10-10] / prevela Mirna Willer. 2009. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-hr.pdf

Slika 1. Složeno neomeđeno djelo iz modela FRBR konstruirano prema modelu FRAD

1. zajednički naslov, 2. upotrebljivost navođenja, 3. mogućnost kontrole/kontinuiranosti. Pri tome složeno neomeđeno djelo definira se – 1. zajedničkim naslovom entitetima prve skupine i razlikovnim elementom, temeljem odnosa *jedan-mnogi*, usvojenom nadziranom pristupnicom. Primjena modela FRAD omogućuje isticanje prirode neomeđene građe koja se očituje u odnosima uzastopnosti i *cjelina/dio*, koje je moguće prikazati autoriziranim zapisom kao i cjelokupnu povijest neomeđene građe. Stoga tako konstruirano složeno neomeđeno djelo ostvaruje cilj: 1. okupljanja svih karakterističnih izdanja, 2. identifikaciju važnih odnosa, koje je i cilj *Načela*, ali i 3. cjelokupnog fonda. Takav model prikazuje serijalnost i promjenu složenog neomeđenog djela, a pri tome sadržaj djela na kojem FRBR inzistira drži na okupu, što je prikazano Slikom 2. U prilog ovog načina modeliranja složenog neomeđenog djela kazuju i navodi autora E. Jonesa i S. Shadlea koji se slažu u dvije činjenice: 1. isti naslov nalazi se na *pojavnom obliku, izrazu i djelu*; 2. promjena naslova *pojavnog oblika* ili *izraza* ne znači promjenu cjelokupnog sadržaja ili ideje. Stoga se rješenje tog problema vidi kroz dodjelu jedinstvenog stvarnog naslova i premještanja glavnog stvarnog naslova neomeđene građe kao identifikatora

s bibliografske razine na razinu autoriziranih podataka.⁴⁶ Navodi gore navedenih teoretičara ne upućuju toliko na činjenicu kako naslov djela ne treba biti identifikator neomeđenog djela, nego je potreban drugačiji pristup prema tom naslovu, putem modela FRAD koji smo prikazali na Slici 1. Primjenom predloženog modeliranja neomeđene građe očekuje se jedan⁴⁷ odgovor prilikom pretraživanja putem usvojene pristupnice, koji prikazuje sve promjene i izraze, te korisniku osigurava odabir i dobivanje svih pojava oblika putem bibliografskog opisa.

Analiza rezultata otkriva i dvostruka pravila u prikazu odnosa uzastopnosti kod serijskih publikacija i integrirajuće građe. Razlog tomu je što ISBD(CR) za promjenu naslova kod integrirajuće građe ne predviđa izradu novog zapisa.⁴⁸ Stoga su u istom bibliografskom zapisu integrirajuće građe prvi naslov i ključni naslov identični, dok su drugi ili treći naslov integrirajuće građe različiti od ključnog naslova. Istoznačan odnos po svojoj prirodi je linearan između različitih pojava oblika istog sadržaja i kao takav jedini je ispravno prikazan, između jedinica bibliografske građe. Zbog nedostatka nadziranih pristupnica za djelo kao i linearnog prikaza odnosa uzastopnosti i izvedenosti nije moguće ostvariti okupljanje, kao ni praćenje povijesti djela kod neomeđene građe, jer se sadašnja organizacija modela bibliografske organizacije neomeđene građe uglavnom zasniva na odnosima *mnogi-mnogi*, koja pod utjecajem ISBD-a okuplja *pojavne oblike*. Model FRAD predviđa prikazivanje odnosa uzastopnosti i izvedenosti na razini preglednih zapisa za naslov djela i promjene, razdvajanja, spajanja djela.⁴⁹

Razlikovni element naveden je u modelu FRAD kao atribut djela i u *Nadželima* kao jezik i pismo usvojene pristupnice (6.3.4.5. Razlikovanje među

⁴⁶ Jones, Edgar A. The FRBR model as applied to continuing resources. // *Library Resources & Technical Services* 49, 4(2005), 227-242. Dostupno i na: <http://www.ala.org/alcts/sites/ala.org.alcts/files/content/resources/lrts/archive/49n4.pdf>; Shadle, Steve. Nav. dj. Str. 153-173.

⁴⁷ U sadašnjem modelu bibliografske organizacije neomeđene građe prilikom pretraživanja pojavljuju se odgovori za sve *pojavne oblike* i *izraze*, vrlo često isti naslovi različitih sadržaja, npr. isti naslov za omeđenu i neomeđenu građu ili isti naslov različitog sadržaja.

⁴⁸ Promjene koje ne zahtijevaju izradu novog opisa. // ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe : prerađeno izdanje ISBD(S)-a : međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa serijskih publikacija / preporučila Radna grupa za ISBD(S) ; odobrili stalni odbori IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju i Sekcije za serijske publikacije ; [s engleskoga prevela Ana Barbarić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 40.

⁴⁹ Petrić, Tatijana. Nav. dj. Str. 208.

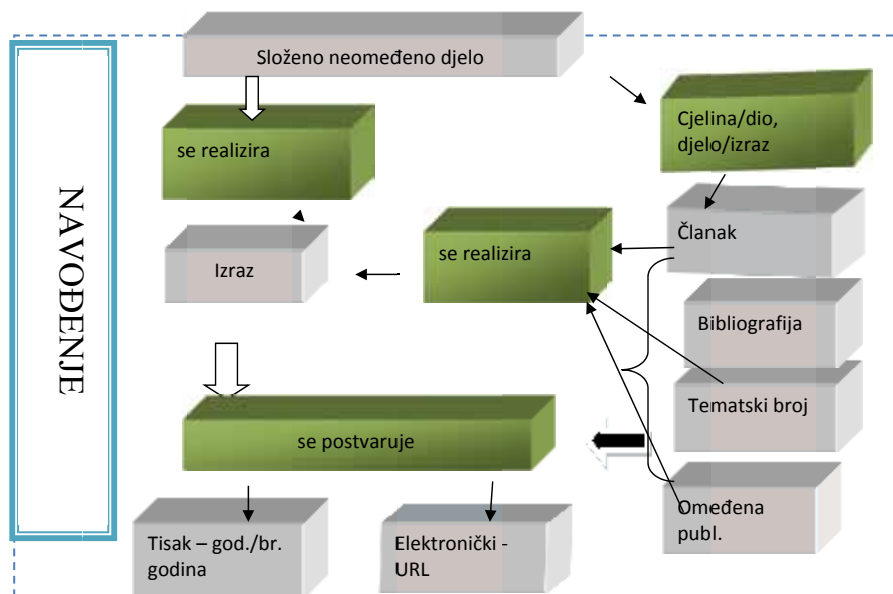
imenima), u sadašnjoj katalognoj praksi poznaje ga ključni naslov, stoga je ovo trenutak za novu harmonizaciju između ISSN-a, objedinjenog ISBD-a, novih *Načela* i budućeg nacionalnog katalognog pravilnika u identičnoj dodjeli razlikovnih elementa neomeđenoj građi prema klasifikaciji koja je prikazana i dana u *Priručniku za ISSN*. Na taj način postiže se jedinstvo ključnog naslova i nadzirane pristupnice za ime složenog neomeđenog djela koje prema *Načelima* može biti: 1. samostalan naslov, 2. naslov uz razlikovni element ili 3. kombinacija s usvojenom pristupnicom za ime stvaratelja djela (6.3.4.4. Oblik imena za djela/izraze).⁵⁰ Na navedenu problematiku upozorava i E. Svenonius koja navodi primjer neomeđene građe i njezinih prerada ili dopuna izdanja na istom jeziku, kao što je izvornik koji ima različit naslov ili, drugi primjer, tiskano i elektroničko izdanje časopisa, koji nisu povezani pomoću rječničkog nadzora. Citirana autorica razlaže dalje kako mnoga djela imaju iste naslove, nerazlikovne naslove i nemaju autore, pri tome opet navodi primjer neomeđene građe, gdje ističe važnost dodavanja razlikovnih elementa naslovima.⁵¹ Stoga se prihvaćanje IFLA-inih modela i *Načela* smatra prihvatljivim u rješavanju problema pristupa i identifikacije neomeđene građe.

Nova *Međunarodna katalogna načela* nude moguće rješenje dosadašnjeg problema neizrazitog (čl. 63 PPIAK-a) i generičkog naslova (čl. 59a PPIAK-a) neomeđene građe i dvostrukih mjerila s obzirom na odgovornost korporativnog tijela, jednom kao stvaratelja, drugi put kao realizatora te nejasne uloge odnosa *povezano sa*. Stoga će primjenom odredbi *Međunarodnih katalognih načela* dodavanjem razlikovnog elementa nadziranoj pristupnici ili kombiniranjem nadzirane pristupnice ime/naslov postati jasna uloga odnosa *povezano sa*. Pri tome neomeđena građa neizrazitog ili generičkog naslova te ona koja spada pod odredbe o korporativnoj odgovornosti čl. 9 PPIAK-a, promjenom naziva korporativnog tijela mijenja cjelokupne bibliografske zapise iako nije riječ o promjeni sadržaja djela, učestalosti izlaženja, načina objavljivanja. Takve promjene u budućem modelu treba bilježiti u usvojenim pristupnicama za ime djela i odnosima s entitetima druge skupine.

Pristup složenom neomeđenom **djelu putem predmeta** iskazan predmetnim odrednicama u nadziranom obliku ili klasifikacijskom oznakom predviđen je modelom FRSAD i novim *Načelima*. Iako opisni odnos ne pronalazimo u PPIAK-u, istraživanje je pokazalo da ga hrvatska katalogna praksa koristi.

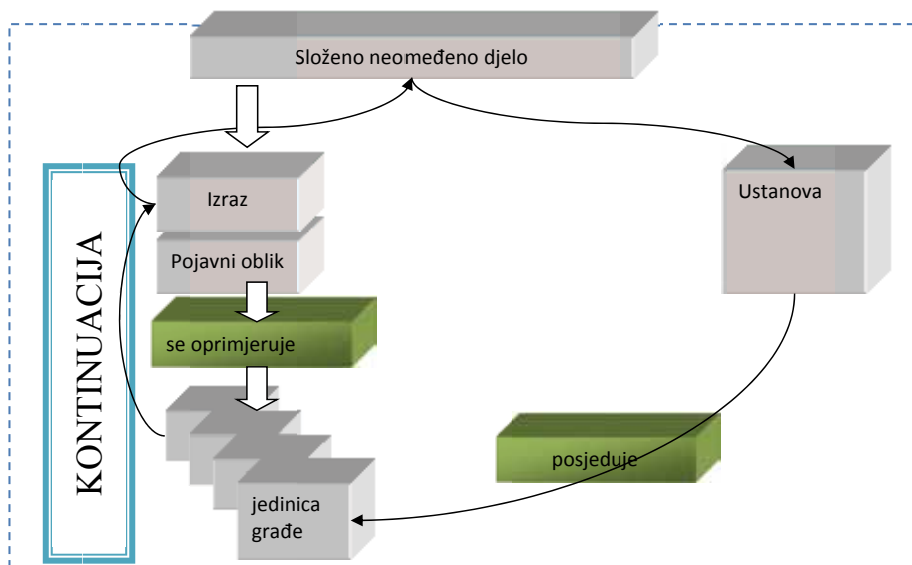
⁵⁰ Oblik imena za djela/izraze ; Razlikovanje među imenima. // Izjava o Međunarodnim katalognim načelima. Nav. dj.

⁵¹ Svenonius, Elaine. Nav. dj. Str. 88-97; bilješka 23 na str. 97.

Slika 2. Odnos *mnogi-mnogi*: složeno neomeđeno djelo i sastavna djela imaju isti izraz

Kod neomeđene građe izvedeni odnos i *cjelina/dio* na razini su odnosa prve skupine *djelo-izraz* , gdje je članak dio cjelokupnog *neomeđenog djela* s kojim je povezan istim *izrazom* i postvaren u istom *pojavnom obliku* kao što je prikazano na Slici 2., stoga je navođenje jako važno. Ovakav način modeliranja korisniku omogućuje identifikaciju odnosa *cjelina/dio* (članaka), graničnih publikacija (kongresa i tematskih brojeva), izvedenog odnosa (integrirajuća građa istog sadržaja; omeđena građa, npr. bibliografija ili pretisak), navođenje, promjena pri iskazivanju odnosa s ciljem pronalaženja i identifikacije, kao i odnos *mnogi-mnogi* . Prijedlog funkcionalnog modela i sve izrečeno do sada prikazuje se na Slici 4.

Slika 3. Odnos opimjerivanja složenog neomeđenog djela i njegovog posjedovanja

Model FRBR ukazuje na bibliografski univerzum, teorijsku razinu entiteta koji imaju deduktivnu metodu u hijerarhiji, no i na korisnički cilj dobivanja *pojavnog oblika* koji korisnik može ostvariti u konkretnoj zbirci ili ustanovi. U konkretnom istraživanju NSK je ustanova koja *posjeduje* jedinicu građe. Slikom 3. prikazan je odnos opimjerivanja skupnog *neomeđenog djela* i posjedovanja *jedinice građe*. Važnost odnosa posjedovanja u očuvanju cjelokupnosti zbirke skupnog neomeđenog djela nepotrebno je isticati, kao i integriranost knjižničnih sustava koji uključuju module nabave i kontinuitete neomeđene građe, koji služi pravovremenom informiranju korisnika jer je vidljiva objava na OPAC-u knjižnice. Slika 3. ukazuje i na spoj dviju metoda dedukcije i indukcije. Konceptualni modeli FRBR, FRAD i FRSAD metodom dedukcije od općeg ka pojedinačnom prikazuju bibliografsku građu, ustanove posjeduju pojedinačni primjerak i metodom indukcije od pojedinačnog ka općem posjeduju cjelokupno neomeđeno djelo. Model bibliografske organizacije neomeđene građe koji teži boljoj funkcionalnosti s obzirom na korisničke postupke na način da poveže horizontalne i vodoravne odnose te da prikaže pojedinu

bibliografsku jedinicu, kao i njen skup, te odnose povezane s odgovornošću u kreiranju, realiziranju i postvarenju, odmiče se od dosadašnje linearne strukture kataloga i prelazi u višedimenzionalni i višerelacijski skup informacija koja se odnosi na djela, osobe, predmete i fizičke osobe. Činjenica je da u integriranom knjižničnom sustavu ovakav model omogućuje praćenje nabave neomeđene građe, evidenciju pristizanja, kao i navođenje pri analitičkoj obradi članaka, što je navedeno u uvodu modela FRBR, a prikazano je na slikama 1., 2., 3. i 4.

Zaključak

Model PRESS_{oo} preuzima od FRBR_{oo}-a i CIDOC CRM-a entitete koji mu omogućuju realizaciju modela za identifikaciju *pojavnih oblika/jedinica građe* i njihovih skupova, no ne i razinu *djela* i njegovog skupa *izraza* te se tu „odmiče“ od modela FRBR_{oo}. Zaključuje se kako model PRESS_{oo} u novonastalim uvjetima ispunjava prvi zadatak prema *Načelima* – pronaći jedinicu građe.⁵² S obzirom da model PRESS_{oo} nije IFLA-in model, nije nužno uvažavanje novih *Međunarodnih katalognih načela*, stoga njegova zadaća ostaje na razini zadatka ISSN-a i ISBD-a, a to je identifikacija i deskriptivna katalogizacija jedinica građe. Kako navode autori „model pruža nužne informacije za opis serijskih publikacija“.⁵³ Dodajemo kako PRESS_{oo} omogućuje i praćenje promjena u vremenu koje ostaju evidentirane na razini bibliografskih opisa. Postavlja se pitanje korisničkih upita, pronalaženja i identifikacije istovremeno, kao i odnos neomeđene građe s osobama i korporativnim tijelima u odnosima stvaranja, realizacije i proizvodnje.

Istraživanje provedeno na korpusu hrvatske neomeđene građe pokazuje da je postojeći bibliografski zapis nefunkcionalan – ispunjava cilj pronalaženja bibliografske jedinice građe, no ne ispunjava drugi zadatak prema *Načelima*, cilj okupljanja i pronalaženja određenih skupova, složenog neomeđenog djela sa svim promjenama, izrazima, dijelovima i pojavnim oblicima. Nadalje, zbog nedostatka razlikovnog elementa u naslovu neomeđene građe korisniku je otežan istovremen pristup i identifikacija neomeđenog djela i izraza. Stoga korisnik pronalazi pojavni oblik i medij objave, no ne izvorno neomeđeno djelo

⁵² Ciljevi i zadaci kataloga. // Izjava o Međunarodnim katalognim načelima. Nav. dj.

⁵³ Le Boeuf, Patrick; François-Xavier Pelegrin. Nav. dj.

i njegov skup, što zasigurno nije korisnički usmjeren katalog koji korisniku omogućuje brzi pronalazak, identifikaciju i dobivanje traženog djela. Sljedeći razlog nefunkcionalnosti nedostatno je prikazivanje odnosa neomeđene građe, a prikaz bibliografskih odnosa ključ je za bibliografsku organizaciju svih vrsta građe pa tako i neomeđenu građu. Četvrta činjenica zbog koje je model nefunkcionalan odnos je prve i druge skupine entiteta koji nije jasan ni precizan glede uloga i povezanih entiteta na razini *djela, izraza i pojavnog oblika*. I zadnje, ne manje bitno, odnos je prve i treće skupine entiteta, koja je u istraživanju pokazala visok stupanj prisutnosti i mogućnost kretanja i identificiranja neomeđene građe između bibliografskih zapisa, ali ne i pronalaženja. Iz svega navedenog slijedi kako sadašnji model bibliografske organizacije korpusa hrvatske neomeđene građe s obzirom na nove IFLA-ine modele zahtijeva određene promjene kako bi korisnik lakše pronašao i identificirao neomeđenu građu. Hrvatska kataložna praksa obrađuje sve vrste građe, no pravilnik za abecedni autorski katalog nije u potpunosti primjenjiv na *online* okruženje koje promatra katalog kao zbirku različitih djela.

Model PRESS_{oo} pokušaj je harmonizacije obitelji modela FRBR, *Priručnika za ISSN* i objedinjenog ISBD-a, na razini bibliografskog opisa, identifikacije i odabira neomeđene građe, i u tom dijelu pronalazimo sličnost između modela PRESS_{oo} i rezultata istraživanja na korpusu hrvatske neomeđene građe. Razlog je tomu utjecaj ISBD-a i nedefiniranost *Pariških načela* u pogledu serijskih publikacija, odnosno pristup serijskim publikacijama prema načinu objave, a ne prema sadržaju.⁵⁴ Pristupiti i identificirati neomeđenu građu znači fokusirati se na konstantu, ideju koncept djela koji je u modelu FRBR_{oo} prikazan kao *F1 djelo* gdje se podaci: 1. sadržaj djela i izraz (autor, naslov i njihov odnos *jedan-mnogi*) bilježe u nadziranim pristupnicama koje omogućuju pristup i identifikaciju, 2. podaci izraza i medija u bibliografskim opisima koji omogućuju identifikaciju i odabir zasnivaju se na odnosu *mnogi-mnogi*, te 3. status neomeđene građe koji se evidentira u kodiranim podacima nadziranih pristupnica i bibliografskim opisima, a pokazuje kontinuitet i promjene unutar neomeđene građe. Činjenica je da serijalnost ili promjena u vremenu ne utječe samo na, uvjetno rečeno, format, to je i dimenzija djela koju model FRAD kroz attribute djela uvodi povijest djela, neomeđenu građu kao vrstu, i datum rođenja i smrti – djela.⁵⁵ Usudujemo se

⁵⁴ Petrić, Tatijana. Nav. dj. Str. 50, 114, 129.

⁵⁵ Isto, str. 38.

kazati kako svojstvo serijalnosti na razini djela ima i omeđena građa, adaptacija, preradba, dopuna, izdavačko djelo, skupno djelo... sve su to promjene uzrokovane kulturološkim elementima, no te promjene smo prikazivali i imamo namjeru prikazivati. Zašto ne i kod neomeđene građe? Ona je kulturološki doživjela objave na različitim medijima, u prijevodima, zemljopisnim izdanjima.

LITERATURA

Barbarić, Ana. Zadaci suvremenoga knjižničnog kataloga : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2009.

Final report of the Working Group on Aggregates, September 12, 2011 [citirano: 2015-10-10] / IFLA Cataloguing Section, FRBR Review Group, Working Group on Aggregates. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbrwg/AggregatesFinalReport.pdf>

FRBR : object-oriented definition and mapping from FRBR_{ER}, FRAD and FRSAD [citirano: 2015-10-10] / International Working Group on FRBR and CIDOC CRM Harmonisation ; supported by Delos NoE ; editors Chryssoula Bekiari ... [et. al.]. (Version 2.2), March 2015. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbroo_v2.2.pdf

Getliher, Danijela. Hrvatska mrežna neomeđena građa : prošlost, sadašnjost, budućnost : magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2009.

Getliher, Danijela. Svojstva hrvatske mrežne neomeđene građe : trajnost i promjenjivost. // 11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 128-141.

ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe : prerađeno izdanje ISBD(S)-a : međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa serijskih publikacija / preporučila Radna grupa za ISBD(S) ; odobrili stalni odbori IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju i Sekcije za serijske publikacije ; [s engleskoga prevela Ana Barbarić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

ISSN manual [citirano: 2014-04-22] / ISSN International Centre. June 2012. Dostupno na: <http://www.issn.org/wp-content/uploads/2013/09/ISSNManual2012-GBR.pdf>

Izjava o Međunarodnim kataložnim načelima [citirano: 2015-10-10] / prevela Mima Willer. 2009. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-hr.pdf

Jones, Edgar A. Multiple version revisited. // The Serials Librarian 32, 1/2(1997), 177-198.

Jones, Edgar A. The FRBR model as applied to continuing resources. // Library Resources & Technical Services 49, 4(2005), 227-242. Dostupno i na: <http://www.ala.org/alcts/sites/ala.org.alcts/files/content/resources/lrts/archive/49n4.pdf>

Konjević, Sofija; Ivana Pažur. Elektronički časopisi : analiza pristupa cjelovitom tekstu elektroničkih časopisa knjižnice Instituta „Ruđer Bošković” u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), 168-178.

Konjević, Sofija; Ivana Pažur. Korištenje i prihvaćanje elektroničkih časopisa : istraživanje korisnika knjižnice Instituta „Ruđer Bošković”. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 3/4(2002), 169-183.

Le Boeuf, Patrick; François-Xavier Pelegrin. FRBR and serials : the PRESS_{oo} model [citirano: 2015-10-10]. // World Library and Information Congress “Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge” : 80th IFLA General Conference and Council, 16-22 August 2014, Lyon, France. Dostupno na: <http://library.ifla.org/838/1/086-leboeuf-en.pdf>

Le Boeuf, Patrick. Transforming FRBR into FRBR_{oo} [citirano: 2015-10-10]. // Ciclo “Biblioteche, libri, documenti : dall’informazione alla conoscenza” organizzato dalla prof.ssa Maria Teresa Biagetti : lecture delivered in Rome on May 10, 2013 by Patrick Le Boeuf. Dostupno na: [http://www.cidoc-crm.org/docs/Transforming posto20FRBR posto20into posto20FRBRoo.pdf](http://www.cidoc-crm.org/docs/Transforming%20FRBR%20into%20FRBRoo.pdf)

Meeting report : Helsinki, Finland, Monday, August 13, 2012 [citirano: 2015-10-15]. // IFLA Cataloguing Section, FRBR Review Group. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbrg/meeting_2012.pdf

Petrić, Tatijana. Primjena modela bibliografske organizacija na hrvatski korpus neomeđene građe : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014.

PRESS_{oo} : extension of CIDOC CRM and FRBR_{oo} for the modelling of bibliographic information pertaining to continuing resources [citirano: 2015-10-10] / editor Patrick Le Boeuf (BnF). Version 1.0, June 2014. Dostupno na: http://www.issn.org/wp-content/uploads/2014/02/PRESSoo_1-0.pdf

Riva, Pat; Martin Doerr; Maja Žumer. FRBR_{oo} : enabling a common view of information from memory institutions [citirano: 2015-10-10]. // World Library and Information Congress “Classification and indexing without language borders” : 74th IFLA General Conference and Council, 10-14 August 2008, Québec, Canada. Dostupno na: <http://www.nlc.gov.cn/newen/fl/iflanlc/iclc/IFLAds/201012/P020101210597174010207.pdf>

Shadle, Steve. FRBR and serials : one serialist's analysis. // *Understanding FRBR : what it is and how it will affect our retrieval tools* / edited by Arlene G. Taylor. Westport, Conn. ; London : Libraries Unlimited, cop. 2007. Str. 153-174.

Smiraglia, Richard P. The "Works" phenomenon and best selling books. // *Cataloging & Classification Quarterly* 44, 3/4(2007), 179-195.

Stanarević, Snježana. Ujednačenost opisivanja serijskih publikacija : analiza kataložnih zapisa kataloga hrvatskih knjižnica. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 1(2010), 101-119. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/100>

Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : „Benja“, 2005.

Tillett, Barbara B. Definition of aggregates of works : Tillett proposal [citirano: 2015-10-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbragg/aggregates-as-works.pdf>

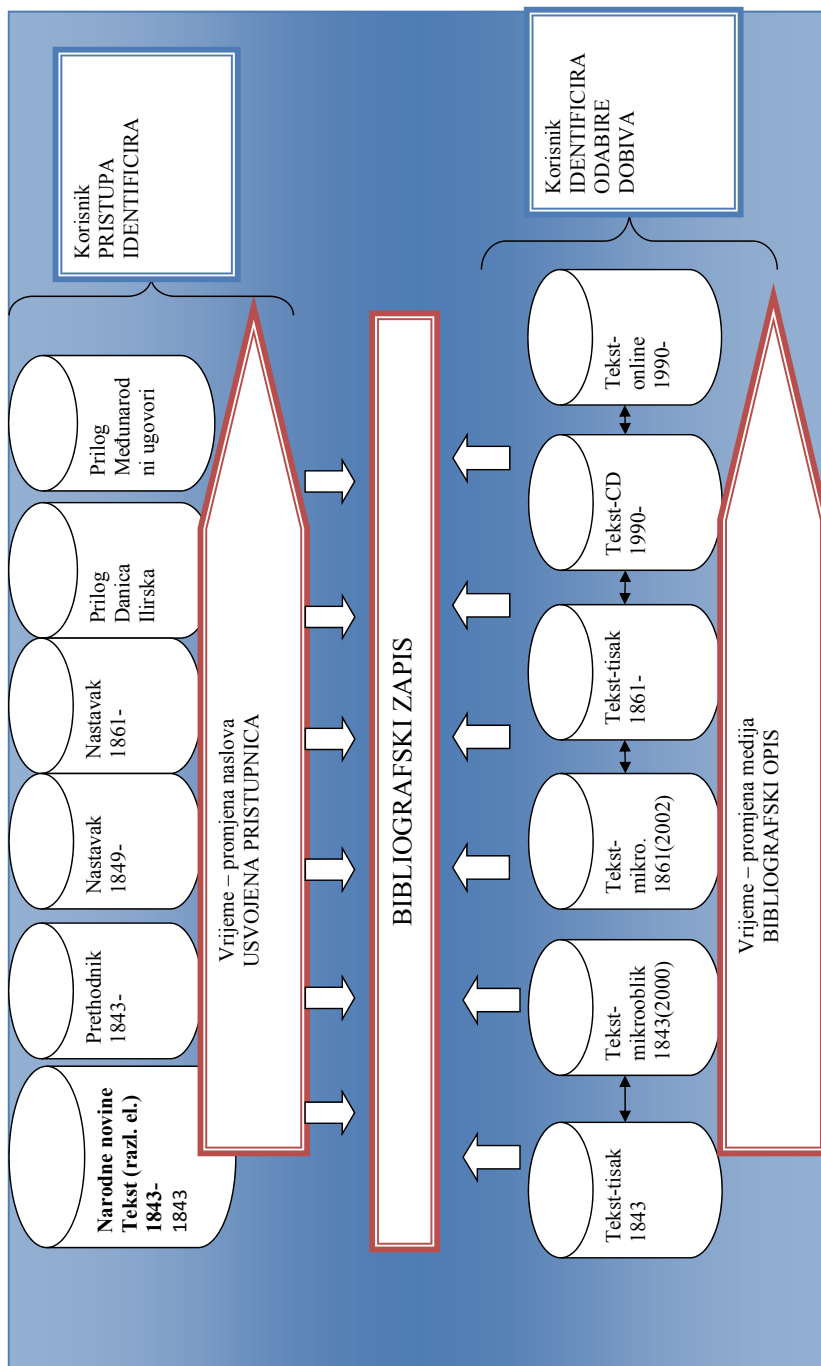
Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka : konceptualni model : završni izvještaj, prosinac 2008. / uredio Glenn E. Patton, IFLA-ina Radna skupina za Uvjete za funkcionalnost i obrojčavanje autoriziranih zapisa (FRANAR) ; odobrili stalni odbori IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju i Sekcije za klasifikaciju i indeksiranje, ožujak 2009. ; [s engleskog preveo Tomica Vrbanc]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela Tinka Katić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Uvjeti za funkcionalnost predmetnih autoriziranih podataka : konceptualni model / IFLA-ina Radna skupina za Uvjete za funkcionalnost predmetnih preglednih zapisa (FRSAR) ; urednice Marcia Lei Zeng, Maja Žumer i Athena Salaba ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za klasifikaciju i indeksiranje u lipnju 2010. ; [preveo s engleskog Predrag Perožić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012.

Willer, Mirna; Ana Barbarić. Međunarodna kataložna načela : prikaz i analiza. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 52, 1/4(2009), 18-48. Prilog: Izjava o Međunarodnim kataložnim načelima / prevela Mirna Willer, 49-62. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/99>

Willer, Mirna; Alenka Šauperl; Marija Petek; Marijana Tomić. Jedinstveni stvarni naslov : zašto nam je potreban više nego ikad? // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2(2011), 93-119. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/103>

Slika 4. Korisnički postupci u promjeni naslova i medija časopisa *Narodne novine* prema modelima FRBR, FRAD i novim Načelima